

O NEPÔVODNÝCH A INVÁZNYCH DRUHOCH Z POHLADU PRÁVNÝCH PREDPISOV

Juraj Galko • Andrej Kunca • Milan Zúbrik • Jozef Vakula

Úvod

Časté chyby v používaní terminológie nepôvodných rastlinných a živočíšnych druhov je hlavnou motiváciou pre napísanie tohto príspevku. Nepôvodné druhy sa často označujú ako cudzokrajné, karanténne, či invázne, avšak existujú právne predpisy, ktoré tieto termíny presne definujú, ako:

- **nepôvodný druh** – druh, ktorý sa vyskytuje mimo svojho prirodzeného areálu, ako aj mimo areálu v rámci svojho prirodzeného rozptylového potenciálu; za nepôvodný druh sa považuje aj kríženec jedincov pôvodného druhu a nepôvodného druhu (§ 2, ods. 2, zákon č. 543/2002 Z. z),
- **invázny druh** – nepôvodný druh, ktorého introdukcia alebo samovoľné šírenie ohrozuje biologickú rozmanitosť (§ 2, ods. 2, zákon č. 543/2002 Z. z),
- **karanténny druh** – z hľadiska človeka zvlášť nebezpečné choroby, škodcovia a buriny, na ktoré sa vzťahujú zákonné a praktické opatrenia, ktorých uplatnením sa zabraňuje ich zavlečeniu a šíreniu, resp. hospodárskym škodám (<http://www.jarojaromer.cz/slovník-pojmu/>). Naše právne predpisy používajú termín „karanténne opatrenia“, nie „karanténny druh“.
- **invázne nepôvodné druhy vzbudzujúce obavy Únie** (Vykonávacie nariadenie Komisie (EÚ) č. 1141/2016, pozri nižšie).

Právne predpisy EÚ a SR

- Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1143/2014 z 22. októbra 2014 o prevencii a manažmente introdukcie a šírenia invázných nepôvodných druhov,
- V zmysle článku 4 nariadenia Komisia prijala zoznam invázných nepôvodných druhov vzbudzujúcich obavy Únie (rastlín aj živočíchov) Vykonávacím nariadením Komisie (EÚ) č. 1141/2016,
- Doplnenie zoznamu invázných nepôvodných druhov vzbudzujúcich obavy Únie o ďalšie druhy Vykonávacím nariadením Komisie (EÚ) č. 1267/2017 zo dňa 12. júla 2017,
- Zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov,
- Vyhláška MŽP SR č. 24/2003 Z. z. v znení vyhlášky č. 158/2014 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny.

Európska legislatíva k problematike nepôvodných a invázných druhov

Od 1. 1. 2015 je účinné Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1143/2014 z 22. októbra 2014 o prevencii a manažmente introdukcie a šírenia invázných nepôvodných druhov. Upravuje pravidlá na prevenciu, minimalizáciu a zmiernenie nepriaznivého vplyvu introdukcie a šírenia invázných druhov na biodiverzitu všetkých štátov Únie.

V zmysle článku 4 nariadenia 1143/2014, Komisia prijala *zoznam invázných nepôvodných druhov vzbudzujúcich obavy Únie* (rastlín aj živočíchov) Vykonávacím nariadením Komisie (EÚ) č. 1141/2016 z 13. júla 2016, ktoré nadobudlo účinnosť od 4. augusta 2016. Zoznam zahŕňa druhy, ktoré na základe spracovaného hodnotenia rizík predsta-

vujú pre Úniu najväčšiu hrozbu. Zahŕňa druhy, ktoré sú už v Únii rozšírené a spôsobujú veľké ekonomické straty napr. na produkcii alebo významne negatívne ovplyvňujú pôvodné ekosystémy. Alebo druhy, ktoré zatiaľ na území Únie nie sú evidované, ale invázne sa šíria v iných krajinách a ich prienik do krajín Únie by mohol mať negatívny vplyv na biodiverzitu. Zoznam sa bude každých 6 rokov komplexne preskúmať, hodnotiť a meniť. Zarádovať nové druhy bude možné aj priebežne, mimo tohto hodnotenia, ak sa vyskytnú nové skutočnosti a hrozby zo strany doteraz nezaradených druhov, ktoré bude potrebné riešiť. Ďalšie druhy do zoznamu invázných nepôvodných druhov vzbudzujúcich obavy Únie boli doplnené Vykonávacím nariadením Komisie (EÚ) č. 1267/2017 zo dňa 12. júla 2017. Všetky uvedené zoznamy sú dostupné na internete.

Invázne druhy zo zoznamu podliehajú prísnyim pravidlám. V zmysle článku 7 Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1143/2014 z 22. októbra 2014 je *zakázané* ich úmyselne:

- a) priniesť na územie Únie, aj keby sa to týkalo tranzitu pod colným dohľadom;
- b) držať a to ani v tzv. držbe so zamedzením šírenia, kde sú fyzicky izolované od okolia tak, že nemôžu uniknúť ani sa šíriť a nemôže dôjsť ani k ich zobratiu (odstráneniu) neoprávnenou osobou. Pri čistení týchto zariadení a zaobchádzaní s odpadom musia byť splnené také podmienky, aby sa žiadne jedince ani ich časti, ktoré sa môžu rozmnožovať, nedostali mimo zariadenie. Aj ich prevoz na zneškodnenie alebo humánne usmrtenie sa realizuje spôsobom, ktorý neumožňuje ich únik, šírenie alebo rozmnožovanie;
- c) rozmnožovať a to ani v držbe so zamedzením šírenia (vysvetlené vyššie);
- d) prepravovať do Únie, z Únie, ani v rámci jednotlivých štátov Únie, okrem prevozu do zariadení, kde budú jedince alebo ich časti zneškodnené alebo humánne usmrtené;
- e) uvádzať na trh a obchodovať s nimi;
- f) používať alebo vymieňať;
- g) nechať rozmnožovať, chovať alebo pestovať a to ani v držbe so zamedzením šírenia;
- h) vypustiť (uvoľniť) do životného prostredia.

Všetky druhy zo zoznamu musia byť monitorované cez „systém dohľadu“ a v prípade ich objavenia na území Slovenskej republiky je potrebné pristúpiť k okamžitej eradikácii a informovať o ich výskyte Úniu a susedné štáty (viac na <http://www.sopsr.sk/invazne-web/>).

Národná legislatívna k problematike nepôvodných a invázných druhov

Na Slovensku legislatívne upravuje problematiku nepôvodných a invázných druhov rastlín a živočíchov zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov v § 7, konkrétne:

- § 7a sa týka nepôvodných a invázných druhov živočíchov a
- § 7b nepôvodných a invázných druhov rastlín.

Ďalej § 7 hovorí o ochrane prirodzeného druhového zloženia ekosystémov, ktorá zahŕňa:

- a) reguláciu rozširovania nepôvodných druhov,
- b) sledovanie výskytu, veľkosti populácií a spôsobu šírenia nepôvodných druhov,
- c) odstraňovanie invázných druhov.

§ 7a – Nepôvodné druhy živočíchov a invázne druhy živočíchov

(1) *Nepôvodné* druhy živočíchov, s výnimkou druhov ustanovených všeobecne záväzným právnym predpisom (*príloha č. 3 vyhlášky č. 24/2003 Z. z. v znení vyhlášky č. 158/2014 Z. z.*), ktorý vydá ministerstvo, možno vypúšťať do voľnej prírody len so súhlasom orgánu ochrany prírody. Orgán ochrany prírody môže takýto súhlas vydať, len ak rozšírenie nepôvodného druhu živočíchov nebude mať nepriaznivý vplyv na pôvodné druhy alebo ich biotopy.

(2) Každý, kto drží v zajatí nepôvodné druhy živočíchov, je povinný na vlastné náklady prijať opatrenia na zabránenie ich úniku do voľnej prírody.

(3) Orgán ochrany prírody môže povoliť odchyt nepôvodných druhov živočíchov vo voľnej prírode, ak je to potrebné z dôvodu odvrátenia ohrozenia pôvodných druhov alebo ich biotopov.

(4) *Invázne* druhy živočíchov, ktorých zoznam ustanoví ministerstvo všeobecne záväzným právnym predpisom (príloha č. 2 vyhlášky č. 24/2003 Z. z. v znení vyhlášky č. 158/2014 Z. z.), sa zakazuje držať, prepravovať, dovážať, chovať, rozmnožovať, obchodovať s nimi alebo vypúšťať do voľnej prírody; výnimku zo zákazu môže povoliť orgán ochrany prírody na účely výskumu alebo vzdelávania.

(5) Vlastník, správca alebo užívateľ pozemku, užívateľ poľovného revíru, užívateľ rybárskeho revíru alebo osoba vykonávajúca hospodársky chov rýb sú povinní odstraňovať invázne druhy živočíchov podľa odseku 4 spôsobom, ktorý ustanoví ministerstvo všeobecne záväzným právnym predpisom (príloha č. 2 vyhlášky č. 24/2003 Z. z. v znení vyhlášky č. 158/2014 Z. z.).

(6) Orgán ochrany prírody upozorňuje vlastníka pozemku a osoby podľa odseku 5 na výskyt invázných druhov živočíchov a na povinnosť ich odstraňovania.

(7) V prípade odchyty invázneho druhu živočícha sa zakazuje jeho opätovné vypustenie alebo použitie ako živej návnady.

§ 7b – Nepôvodné druhy rastlín a invázne druhy rastlín

(1) Nepôvodné druhy rastlín, s výnimkou druhov drevín podľa osobitného predpisu a druhov ustanovených všeobecne záväzným právnym predpisom (príloha č. 3a vyhlášky č. 24/2003 Z. z. v znení vyhlášky č. 158/2014 Z. z.), ktorý vydá ministerstvo, možno za hranicami zastavaného územia obce sadiť alebo pestovať len so súhlasom orgánu ochrany prírody. Orgán ochrany prírody môže takýto súhlas vydať, len ak rozšírenie nepôvodného druhu rastliny nebude mať nepriaznivý vplyv na pôvodné druhy alebo ich biotopy.

(2) Invázne druhy rastlín, ktorých zoznam ustanoví ministerstvo všeobecne záväzným právnym predpisom (príloha č. 2a vyhlášky č. 24/2003 Z. z. v znení vyhlášky č. 158/2014 Z. z.), s výnimkou druhov drevín podľa osobitného predpisu, sa zakazuje držať, prepravovať, dovážať, pestovať, rozmnožovať alebo obchodovať s nimi, ako aj s ich časťami alebo výrobkami z nich, ktoré by mohli spôsobiť samovoľné rozšírenie invázneho druhu; výnimku zo zákazu môže povoliť orgán ochrany prírody na účely výskumu, vzdelávania alebo liečebné účely.

(3) Vlastník, správca alebo užívateľ pozemku je povinný odstraňovať invázne druhy rastlín podľa odseku 2 zo svojho pozemku spôsobom, ktorý ustanoví ministerstvo všeobecne záväzným právnym predpisom (príloha č. 2a vyhlášky č. 24/2003 Z. z. v znení vyhlášky č. 158/2014 Z. z.), a starať sa o pozemok tak, aby sa zamedzilo ich opätovnému šíreniu. Ak ide o výskyt invázných druhov rastlín na lesných pozemkoch, postupuje sa podľa programu starostlivosti o lesy.

(4) Orgán ochrany prírody upozorňuje vlastníka, správcu alebo užívateľa pozemku na výskyt invázných druhov rastlín a povinnosť ich odstraňovania a takej starostlivosti o pozemok, ktorá by zamedzila ich rozširovaniu; upozorniť vlastníka, správcu alebo užívateľa pozemku môže aj obec, v ktorej katastrálnom území sa pozemok s výskytom invázných druhov rastlín nachádza. Toto upozornenie zverejní obec na svojej úradnej tabuli a na webovom sídle, ak ho má zriadené, alebo iným spôsobom miestne obvyklým.

(5) V prípade nebezpečenstva vzniku škodlivých následkov na prírode orgán ochrany prírody vlastníkovi, správcovi alebo užívateľovi pozemku po predchádzajúcom upozornení nariadi odstránenie invázných druhov rastlín, ak si neplní povinnosť podľa odseku 3. Ak vlastník, správca alebo užívateľ pozemku odstránenie rastlín invázných druhov nevykoná v lehote určenej orgánom ochrany prírody, činnosť vykoná orgán ochrany prírody alebo ním poverená osoba na náklady toho, komu bolo odstránenie invázných druhov rastlín nariadené; činnosť môže na náklady toho, komu bolo odstránenie invázných druhov uložené, vykonať aj obec po dohode s orgánom ochrany prírody.

Vyhláška č. 24/2003 Z. z. v znení vyhlášky č. 158/2014 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny

Medzi invázne druhy Slovenskej republiky patria tie nepôvodné druhy rastlín a živočíchov, ktoré sú zaradené v prílohe č. 2 a prílohe č. 2a vyhlášky č. 24/2003 Z. z. v znení neskorších predpisov, ktorou sa vykonáva zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny. Boli sem zaradené druhy, ktoré spôsobujú najväčšie problémy, resp. ktoré majú najväčší negatívny vplyv na naše pôvodné druhy a ich biotopy a najviac menia krajinu.

Viažu sa na ne ustanovenia § 7 zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny (v znení neskorších predpisov). Je zakázané ich držať, prepravovať, dovážať, chovať/pestovať, rozmnožovať, obchodovať s nimi alebo ich vypúšťať do voľnej prírody.

Vlastník, správca, užívateľ pozemku je povinný sa starať o pozemok tak, aby nedochádzalo k rozšíreniu týchto druhov na jeho pozemku a v prípade výskytu invázných druhov je **povinný ich odstraňovať**.

Invázne druhy na Slovensku

Invázne druhy sú nepôvodné druhy rastlín alebo živočíchov, ktoré majú potenciál sa rýchlo šíriť a negatívne ovplyvňovať populácie našich pôvodných druhov a pôvodné biotopy. Pochádzajú najčastejšie z amerického kontinentu, z Ázie alebo aj iných častí sveta.

Invázne druhy rastlín boli najčastejšie dovezené ako okrasné alebo medonosné rastliny, ktoré sa z parkov a výsadiieb začali rýchlo šíriť do okolia a obsadzovať nové plochy. Majú vysoký reprodukčný potenciál. Dokážu sa rýchlo šíriť vegetatívnym spôsobom (napr. podzemkami) alebo vytvárajú každoročne veľké množstvo semien s vysokou klíčivosťou. Viaceré z týchto druhov v súčasnosti tvoria rozsiahle porasty, najčastejšie popri vodných tokoch, cestách, železničiach, na opustených priestranstvách, ale zasahujú aj do pôvodných rastlinných spoločenstiev (biotopov). V prípade ich masového rozšírenia významne menia charakter biotopov, ohrozujú pôvodné druhy rastlín a vytvárajú homogénne monocenózy. Niektoré sú známe ako alergény (zlatobyľ, ambrózia palinolistá), iné vyvolávajú rôzne kožné poranenia (boľševník obrovský). Ich odstraňovanie je veľmi problematické, vyžaduje si systematické niekoľkoročné zásahy, často s nevyhnutným využitím herbicídnych prípravkov, aby sa dosiahli požadované výsledky.

Invázne druhy živočíchov sa na naše územie dostali viacerými spôsobmi. Hlavný faktor, ktorý vplýval na ich rozšírenie, bolo obchodovanie s nimi. Najčastejšie boli dovezené za účelom chovu ako kožušinová zver (napr. šakal, medveď čistotný, norok americký) alebo na teraristický a akvaristický chov (korytnačka písmenková, raky, niektoré druhy rýb a pod.) a z chovov sa potom rozšírili aj do prirodzeného prostredia. Iné druhy sa šírili migráciou z okolitých štátov. Invázne druhy živočíchov sú konkurenčne silnejšie ako pôvodné druhy živočíchov a nemajú prirodzených nepriateľov, čo umožňuje ich šírenie na úkor pôvodných druhov živočíchov (<http://www.sopsr.sk/invazne-web/>).

Nepôvodné druhy na Slovensku

Nepôvodné druhy rastlín alebo živočíchov sú také druhy, ktoré na území Slovenska nemajú pôvodný areál rozšírenia a boli na naše územie dovezené alebo sa sem rozšírili z iných krajín.

Aj keď neboli zaradené do legislatívnych zoznamov invázných druhov, napriek tomu sa na našom území správajú invázne alebo majú potenciál stať sa inváznymi, t. j. tiež majú negatívny vplyv na pôvodné druhy a biotopy Slovenska. Tieto druhy sú zaradované do tzv. vedeckých zoznamov a z rôznych dôvodov zatiaľ neboli zaradené do legislatívnych zoznamov. Tiež sa sledujú, zaznamenáva sa ich výskyt a ďalšie šírenie. V prípade ich výrazného rozšírenia na území Slovenska a ohrozenia našich pôvodných druhov a biotopov, je možné niektoré z nich zaradiť medzi druhy invázne v zmysle legislatívy (pri novele vyhlášky č. 24/2003 Z. z.). Treba zdôrazniť, že ide o nepôvodné druhy, ktorých výsadba alebo vypúšťanie do voľnej prírody mimo zastavaných území obcí podlieha súhlasom zo strany orgánov ochrany prírody.

Upozorňujeme lesníkov, záhradkárov, pestovateľov, chovateľov, aby si na tieto druhy tiež dávali pozor a neumiestňovali ich na svoje pozemky, pretože im môžu spôsobiť ekonomické problémy a zvýšené náklady na ich odstraňovanie pri neželanom rozšírení. Prevencia je cenovo najvýhodnejším a z hľadiska ochrany prírody aj najvhodnejším opatrením na odvrátenie prípadných negatívnych dôsledkov introdukcie druhov na naše ekosystémy (<http://www.sopsr.sk/invazne-web/>).

Tento príspevok je výber zo samostatnej kapitoly pripravovanej publikácie LOS s názvom „**Nepôvodné druhy hmyzu, húb a rastlín v lesoch Slovenska**“, ktorej vydanie je plánované na koniec roka 2018. Podrobnejšie informácie z legislatívy, európske a národné zoznamy invázných druhov, ako aj vymenovanie a popis najvýznamnejších nepôvodných druhov ohrozujúcich lesy Slovenska nájdete v danej publikácii.

Pod'akovanie

Tento článok vznikol vďaka podpore z projektu Výskum a vývoj pre inovácie a podporu konkurencieschopnosti lesníckeho sektora, financovaného z rozpočtovej kapitoly MPRV SR (prvok 08V0301) a z Agentúry na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-14-0567, APVV-15-0348, APVV-15-0531 a APVV-16-0031.

Literatúra

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1143/2014 o prevencii a manažmente introdukcie a šírenia invázi-
nych nepôvodných druhov.

Vykonávacie Nariadenie Komisie (EÚ) č. 1141/2016.

Vykonávacie Nariadenie Komisie (EÚ) č. 1267/2017.

Zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov.

Vyhláška MŽP SR č. 24/2003 Z. z. v znení neskorších predpisov, ktorou sa vykonáva zákon č. 543/2002 Z. z. o ochra-
ne prírody a krajiny.

Internetové zdroje

<http://www.sopsr.sk/invazne-web/>

<http://www.jarojaromer.cz/slovník-pojmu/>

Ing. Juraj Galko, PhD., Ing. Andrej Kunca, PhD., Ing. Milan Zúbrik, PhD., Ing. Jozef Vakula, PhD.

Národné lesnícke centrum – Lesnícky výskumný ústav Zvolen, Lesnícka ochranná služba, Lesnícka 11, 969 01 Banská Štiavnica